

Концептуальна організація денотатів англійських загадок

Концептуальний аналіз застосовується для вивчення значення одиниць мови та мовлення, які є об'єктом вивчення когнітивної лінгвістики. Як стверджує О.С.Кубрякова, концептуальний аналіз звернений до знань про світ [див. 2, с. 147].

С.Є.Нікітіна вважає, що концептуальний аналіз розуміється двояко – як аналіз самих вербалізованих концептів і як певний спосіб дослідження, що має концепти своїми кінцевими одиницями [див. 1, с. 4]. Під базовим терміном (*вербалізований*) *концепт* у когнітивній лінгвістиці розуміють будь-яку оперативну одиницю мислення, яка може мати і не мати чіткої логічної форми. Це може бути поняття, образ, схема дій, гештальт чи картина.

Проблема цілісності концепта, що належить до будь-якого рівня абстракції, розглядається у двох взаємопов'язаних ракурсах концептуального аналізу – логічному та ейдетичному. Логічний аналіз концепта спрямований на встановлення закономірностей його внутрішньої організації. Ейдетичний аналіз концепта концентрується на його природі, тобто на тому, як той чи інший концепт існує в мисленні – ізольовано від інших концептів або у вигляді відносно фокусованих сутностей. При цьому центральною структурою представлення знань залишається фрейм [1, с. 4-6].

Базові фрейми використовуються як “блоки” для конструювання мовних та мовленнєвих значень, або концептуальної бази. Остання співвідноситься з доменом – цариною знань, відмежованою від інших подібних царин [2, с. 157]. Р.Ленекер визначає домен як будь-яку зв'язну царину концептуалізації, відносно котрої характеризується семантична структура [5, с. 547]. Усі мовні одиниці до певної міри контекстуально залежні, тоді як домен і є контекстом для характеристики семантичної одиниці. Науковець стверджує, що домени можуть бути базовими або небазовими [4, с. 149]. Якщо концептуальний аналіз не може виявити які-небудь властивості концепту, то примітивне репрезентаційне поле такого типу буде називатись базовим доменом. Більшість доменів – небазові. Небазовим доменом є будь-яка царина концептуалізації, якщо вона використовується як “тло”, на якому визначається значення. Р.Ленекер вживає термін “домен” як у відношенні до фонові інформації, так і до окремих складових цього тла [див. 3, с. 90]. С.А.Жаботинська розмежовує ці поняття, і для позначення фонові інформації пропонує термін “концептосфера”, а для позначення складової її структури – термін “домен” [там само]. Емпіричний матеріал, який складають 285 англійських загадок, був отриманий методом наскрізної вибірки з твору Дж.Р.Р.Толкієна “Хоббіт” та суцільної вибірки з низки Інтернет-сайтів. Для його аналізу були використані поняття концептосфери і домену.

Аналіз концептуальної організації денотатів англійських загадок виявив, що усі вони входять до складу двох концептосфер – ЖИВІ ІСТОТИ та НЕЖИВІ ОБ'ЄКТИ, які, у свою чергу, включають низку доменів:

- ЛЮДИНА – денотати цього домену можуть називати людину з огляду на її існування як біологічної істоти (наприклад, *What walks on four legs in the morning, two at midday, and three in the evening?* (Human)), сімейні відносини (наприклад, *A father's child, a mother's child, yet no one's son.* (Daughter)), вид діяльності (наприклад, *He has married many women, but has never been married. Who is he?* (Preacher)). Денотати також можуть означати частини тіла людини (наприклад, *Different lights do make me strange, thus into different sizes I will change.* (Pupil of an eye));

- ТВАРИНА – у складі цього домену денотати є назвами звірів (наприклад, *What always goes to bed with shoes on?* (Horse)), комах (наприклад, *I move without wings, between silken strings, I leave as you find my substance behind.* (Spider)), молюсків (наприклад, *Who moves without a leg and carries his house on his back?* (Snail)), продуктів життєдіяльності тварин (наприклад, *Lovely and round, I shine with pale light, grown in the darkness, a lady's delight.* (Pearl));

- МІФІЧНА ІСТОТА – в домен включаються денотати, що називають біблійних (наприклад, *I killed one fourth of mankind.* (Cain)) та міфічних персонажів (наприклад, *A man but an animal, a horn with two hands.* (Minotaur)).

До концептосфери НЕЖИВІ ОБ'ЄКТИ входять домени:

- АРТЕФАКТ – денотати у цьому домені поділяються на матеріальні (наприклад, *What gets wetter the more it dries?* (Towel)) та духовні артефакти (наприклад, *If you have me you want to share me. If you share me you won't have me.* (Secret));

- ОБ'ЄКТ ПРИРОДИ – денотати домену називають природні об'єкти зі сталою формою (наприклад, *What has roots as nobody sees, is taller than trees, up, up it goes and yet never grows?* (Mountain));

- ФЕНОМЕН ПРИРОДИ – у цьому домені денотати називають явища природи, що не мають сталої форми у просторі та часі (наприклад, *The more there is, the less you see.* (Darkness));

- КОНЦЕПТ КУЛЬТУРИ – у складі згаданого домену денотати називають такі поняття як мужність, довіра, любов, душа та ін. (наприклад, *I am born in fear, raised in truth, and I come to my own in deed. When comes a time that I'm called forth, I come to serve the cause of need.* (Courage) *You can have me but cannot hold me; gain me and quickly lose me. If treated with care I can be great, and if betrayed I will break.* (Trust));

- РОСЛИНА – до домену входять денотати, що означають дерева (наприклад, *Dies half its life, lives the rest, dances without music, breathes without breath.* (Tree)), фрукти (наприклад, *I'm red and I can be green or yellow.* (Apple)), овочі (наприклад, *Take off my skin, I won't cry, but you will.* (Onion)) та

квіти (наприклад, *First you see me in the grass dressed in yellow gay; next I am in dainty white, then I fly away. (Dandelion)*);

• РЕЧОВИНА – домен включає денотати – назви таких речовин як ртуть, пісок, вино та ін. (наприклад, *I build up castles. I tear down mountains. I make some men blind, I help others to see. (Sand)* *When young, I am sweet in the sun. When middle-aged, I make you gay. When old, I am valued more than ever. (Wine)*).

Дані кількісного аналізу денотатів англійських загадок свідчать про те, що в концептосфері ЖИВІ ІСТОТИ домен ТВАРИНА налічує 26 уживань (9,1%), ЛЮДИНА – 20 уживань (6,9%), МІФІЧНА ІСТОТА – 3 уживання (1%). У межах концептосфери НЕЖИВІ ОБ'ЄКТИ частотність уживання доменів є такою: АРТЕФАКТ – 120 уживань (41,8%), ФЕНОМЕН ПРИРОДИ – 39 уживань (13,6%), ОБ'ЄКТ ПРИРОДИ – 30 уживань (10,5%), РЕЧОВИНА – 24 уживання (8,4%), РОСЛИНА – 17 уживань (5,9%), КОНЦЕПТ КУЛЬТУРИ – 8 уживань (2,8%). Загальна кількість денотатів досліджуваних англійських загадок становить 287 одиниць.

Кількість денотатів (287) та загадок (285) є різними, адже одна загадка може вказувати на декілька денотатів (наприклад, *I'm a god, a planet, and measurer of heat. (Mercury)*). Денотат цієї загадки можна одночасно віднести до класу міфічних істот, об'єктів природи та речовин). Як видно з отриманих результатів, найчисленнішою концептосферою денотатів загадок є НЕЖИВІ ОБ'ЄКТИ (83%). Найкількіснішим доменом цієї концептосфери є АРТЕФАКТ (41,8%). У концептосфері ЖИВІ ІСТОТИ найчастотнішим є домен ТВАРИНА (9,1%). Очевидно, що при створенні загадок в поле зору їх творців найчастіше потрапляють артефакти (здебільшого, матеріальні), що пояснюється необхідністю структурувати та в образній формі представити оточуючий людину світ речей, і тварини.

Література

1. Жаботинская С.А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С.А.Жаботинская // Лінгвістичні студії. – 1997. – № 2. – С. 3–9.
2. Жаботинская С.А. Теория номинации: когнитивный ракурс / С.А.Жаботинская // Вестник МГЛУ. – 2003. – № 478. – С. 145–164.
3. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С.А.Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. – 2004. – №9: Проблеми прикладної лінгвістики. – С. 81–92.
4. Langacker, R. Foundations of Cognitive Grammar / Ronald W. Langacker. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1987. – Vol. 1: Theoretical Prerequisites. – 516 p.
5. Langacker, R. Foundations of Cognitive Grammar / Ronald W. Langacker. – Stanford, CA: Stanford University Press, 1991. – Vol. 2: Descriptive Application. – 395 p.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Brain food [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rinkworks.com/brainfood/p/riddles1.shtml>.
2. Forty Traditional Riddles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thinks.com/riddles/a1-riddles.htm>.
3. Riddles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://riddles.com/all-kinds-ofriddles/riddles>.
4. Riddles [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teacherneedhelp.com/students/riddles.htm>.
5. Tolkien, J.R.R. The Hobbit / J.R.R.Tolkien. – N.Y.: Ballantine Books, 1993. – 305 p.

Цина А.Ю.

*Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка*

Сутність поняття “професійна підготовка” в ієрархії цілісної структури загальних, особливих, якісних і атрибутивних його ознак

Аналіз сучасних концептуальних підходів до особистісно орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя спрямовується на виконання двох завдань: перше – визначення понятійної основи, що сприяє поясненню функціонування взаємопов'язаних компонентів цієї підготовки; друге – прогнозування особливостей її функціонування, які до цього часу не вивчалися.

Якість теорії (прийнятність її теоретичних тверджень) визначається можливістю перевірки висунутих нею гіпотез з допомогою емпіричних досліджень. Аналіз спостережень або експериментів дає змогу встановлювати точні факти і співвідношення змінних. Точна наукова термінологія опису функціонування компонентів особистісно орієнтованої професійної підготовки є визначальною ознакою емпіричного підходу. Досягнення цього є можливим шляхом формулювання робочих визначень у вигляді опису точних методів для пояснення становлення і розвитку кожного з понять, що розкривають професійно-педагогічну діяльність вчителя, структуру його особистості і професійної підготовки.

Сутність поняття “професійна підготовка” необхідно розглядати системно в ієрархії цілісної структури загальних (родових), особливих (типових) і одиничних (індивідуальних) його ознак. К.К.Платонов розглядає поняття “підготовка” як одиничне по відношенню до особливого поняття “формування”, яке за ієрархією охоплюється змістом загального поняття “розвиток” [10, с. 174, 236]. При з'ясуванні сутності кожного з понять виявляється, що всі вони мають одне значеннєве поле, яке визначає динамічний аспект особистості, хоча й розрізняються за критеріями: єдність,